

УДК 338.512: 338.58: 0053: 631.11

Радченко Н.В.
студент

Полтавської державної аграрної академії

Риженко Н.С.
студент

Полтавської державної аграрної академії

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК СКЛАДНИК УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

COST MANAGEMENT AS A PART OF MANAGEMENT OF ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сутність та головні аспекти управління витратами у процесі господарської діяльності. Визначено функції управління витратами. Наведено та узагальнено класифікацію витрат. Виокремлено основні чинники, які впливають на формування виробничих витрат у господарській діяльності. З'ясовано головну мету управління витратами підприємства. Досліджено основні наслідки оптимізації витрат та можливі шляхи їх покращення.

Ключові слова: витрати, класифікація витрат, управління підприємством, управління витратами, господарська діяльність.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена сущность и основные аспекты управления затратами в процессе хозяйственной деятельности. Определены функции управления затратами. Приведена и обобщена классификация расходов. Выделены основные факторы, влияющие на формирование производственных затрат в хозяйственной деятельности. Определена главная цель управления затратами предприятия. Исследованы основные последствия оптимизации расходов и возможные пути их улучшения.

Ключевые слова: затраты, классификация затрат, управление предприятием, управление затратами, хозяйственная деятельность.

ANNOTATION

The article deals with the essence and main aspects of cost management in the process of economic activity. The functions of cost management are determined. The classification of costs is summarized. The main factors influencing formation of production costs in economic activity are singled out. The main purpose of enterprise expenses management is determined. The main consequences of optimization of expenses and possible ways of their improvement are investigated.

Keywords: costs, cost classification, enterprise management, cost management, economic activity.

Постановка проблеми. Запровадження ефективних методів управління господарською діяльністю спрямоване на раціональне використання наявних ресурсів підприємства, пов'язане, зокрема, зі скороченням витрат. Зменшення або обмеження зростання витрат має суттєвий вплив на результативність господарської діяльності та фінансове становище підприємства загалом. Мінімізація витрат поряд зі збільшенням обсягів виробництва є умовами успішної роботи підприємства, тому в різні періоди часу виникає необхідність перегляду методів управління витратами. Особливої актуальності питання управління витратами набувають в умовах еко-

номічної рецесії або спаду, загострення конкуренції, погіршення кон'юнктури ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні зазначені проблеми вивчаються багатьма науковцями-економістами та підприємцями. Теоретичні та методологічні основи управління витратами в системі управління господарською діяльністю підприємства розглянуто у роботах Н.О. Адвокатової [1], М.Д. Корінько, Г.В. Тітаренко [5], Г.О. Партина [6; 7], А.І. Ясінської [9]. Класифікацію витрат у господарській діяльності розглядали О.П. Півнюк [8], О.О. Шашенко. Проблеми формування виробничих витрат у процесі господарської діяльності та вплив окремих факторів на собівартість продукції досліджували І. Давидович, С.І. Дем'яненко, Т.Ю. Пелагей, Дж. Ріллі, Г. Фандель [2].

Метою статті є узагальнення теоретичних та практичних основ управління витратами у діяльності підприємства та розроблення пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Увага до питань забезпечення ефективності господарської діяльності виникає на різних рівнях управління підприємством. Ефективність господарської діяльності підприємства – це економічна категорія, що відображає співвідношення між одержаними результатами від господарської діяльності та витраченими на її досягнення ресурсами. Однак зміни в господарській діяльності підприємства вимагають модернізації методів і форм управління окремими її аспектами. Досягнення запланованої ефективності в умовах ресурсної обмеженості потребує постійного порівняння витрат і отриманих результатів. Завдання підвищення ефективності управління господарською діяльністю підприємства ускладнюється останніми роками у зв'язку зі зростанням інфляції, яка не сприяє збільшенню прибутку. Прибуток сільськогосподарського підприємства в умовах інфляції може досягатися як за рахунок зниження виробничих витрат, що виникають унаслідок технологічного розриву, так і за рахунок випереджувального зростання цін на сільськогосподарську

продукцію. Для досягнення високоефективного ведення господарства важливою є оптимізація обсягів виробництва і виробничих витрат, що є однією із функцій управління господарською діяльністю підприємства [9, с. 345].

Головна спрямованість управління витратами в господарській діяльності, на нашу думку, полягає саме в оптимізації виробничих процесів, що позитивно позначиться на економіці підприємства. Система управління витратами підприємства може вважатися ефективною лише в тому разі, коли вона дає змогу не тільки раціонально використовувати наявний ресурсний потенціал, а й забезпечувати активний пошук можливостей подальшого зниження витрат і, відповідно, забезпечувати економічний розвиток підприємства.

Правильне визначення шляхів використання наявних ресурсів у процесі прийняття господарських рішень – це ключове питання управління підприємством. Важливою у всі часи залишається проблема безповоротних витрат, тобто таких, що вже понесені понад запланований обсяг та які неможливо відшкодувати. Як правило, безповоротні витрати ігноруються під час вибору тих чи інших господарських рішень, оскільки вони вже понесені [5, с. 129].

Витрати – це вартісне вираження абсолютної величини споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети, а управління – це цілеспрямована дія на об'єкт із метою зміни його стану або поведінки

у зв'язку зі зміною обставин або відповідно до поставленої мети [4, с. 217]. Управління витратами підприємства – це процес цілеспрямованого формування оптимального рівня витрат підприємства відповідно до визначеної мети його діяльності [7, с. 254].

Система управління витратами, як і будь-яка система управління, складається із двох підсистем: тієї, яка управляє, і тієї, якою управляють. Суб'єктами управління витратами є керівники і спеціалісти підприємства та виробничих підрозділів. Під об'єктом управління витратами розуміють виражені у грошовій формі витрати, пов'язані з господарською діяльністю підприємства. Також вона має свої функції управління (рис. 1).

Управління витратами можна охарактеризувати як процес впливу на формування витрат за їх видами, місцями та носіями і постійного контролю рівня витрачання ресурсів, стимулювання їх економії. Управління витратами також стосується побудови системи їх обліку з урахуванням тактичних і стратегічних цілей господарської діяльності. Воно передбачає систематичний моніторинг фактичних витрат та зміни їх динаміки під дією як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, прийняття рішення щодо зниження собівартості продукції тощо. Ефективне управління витратами може бути забезпечене на основі класифікації витрат (табл. 1) та визначення місця їх виникнення.

У процесі управління витратами підприємства здійснюється вплив на сукупність

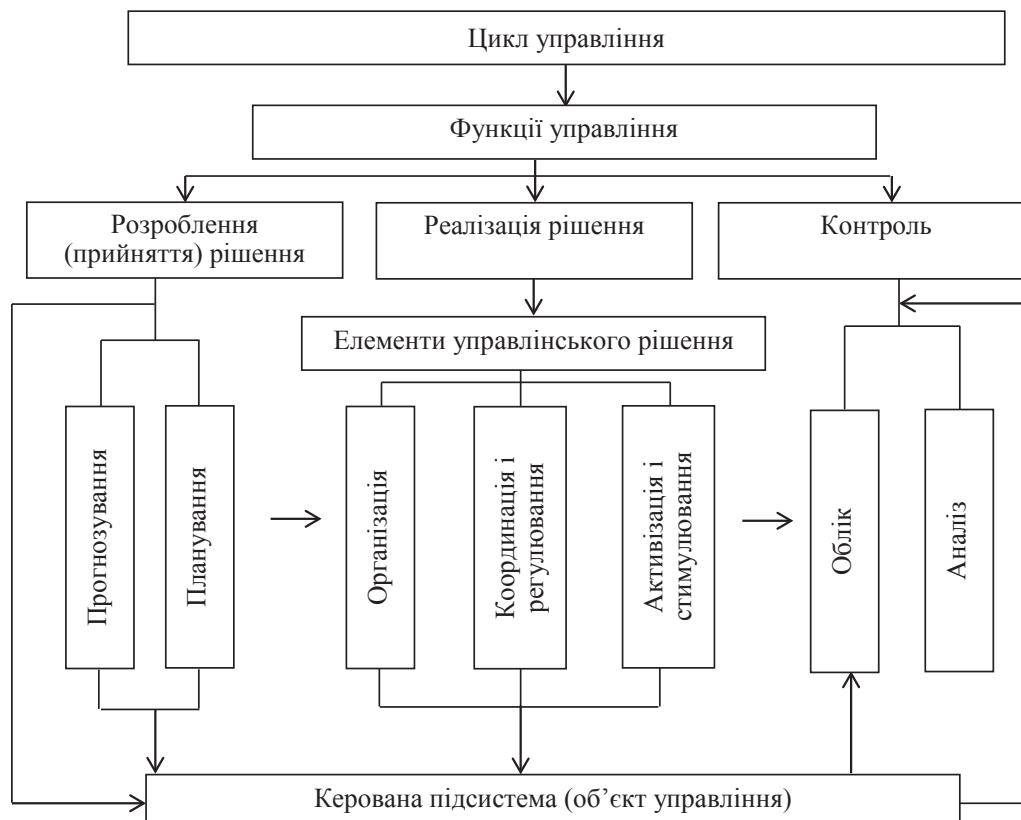

Рис. 1. Схема взаємодії функцій управління витратами [3, с. 14]

взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою елементів, який враховує потенціал підприємства та орієнтується на досягнення його мети (отримання визначеного результату) з урахуванням впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища (рис. 2). Метою управління витратами є насамперед забезпечення конкурентоспроможності підприємства у довгостроковому періоді за рахунок створення економічних переваг – нижчих цін або більшої маржі (різниці між ціною та собівартістю). Щоб отримати заданий результат від певних вкладень, необхідно врахувати не тільки склад витрат, їх обсяг та структуру, а і вплив чинників, які можуть змінювати динаміку витрат і зумовлювати невизначеність отримання результату [6, с. 401].

У певні періоди часу (за стабільної кон'юнктури ринку) зниження собівартості більшою мірою залежить від внутрішньогосподарських факторів (продуктивності праці, підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин, скорочення витрат під час збирання урожаю, зберігання, транспортування та на інших ділянках виробництва, ефективнішого використання машинно-тракторного парку тощо). Проте на собівартість впливають і інші фактори – інфляція, зростання

тарифів і цін на сировину, пальне та ін. Розглянемо вплив приведених виробничих витрат та урожайності на зміну собівартості у ПАФ «Петрівка» (табл. 2).

Аналіз даних табл. 2 свідчить, що протягом досліджуваного періоду собівартість озимого пшениці зросла на 82,60 грн./ц, у тому числі за рахунок збільшення виробничих витрат на 1 га собівартість зросла на 160,3 грн./ц, а за рахунок збільшення урожайності собівартість зменшилася на 77,70 грн./ц.

Собівартість кукурудзи на зерно та соняшнику збільшилася на 18,70 грн./ц та на 208,70 грн./ц відповідно, в тому числі за рахунок збільшення виробничих витрат на 1 га собівартість кукурудзи на зерно зросла на 116,70 грн./ц, соняшнику – на 289,30 грн./ц, а за рахунок збільшення урожайності собівартість кукурудзи на зерно зменшилася на 98,0 грн./ц, соняшнику – на 80,80 грн./ц. Собівартість сої зменшилася на 210,10 грн./ц, у чому числі за рахунок збільшення виробничих витрат на 1 га собівартість сої зросла на 851,20 грн./ц, за рахунок збільшення урожайності собівартість сої зменшилася на 1061,30 грн./ц.

Найбільш витратними видами сільськогосподарської продукції є картопля та овочі від-

Таблиця 1

Класифікація витрат у господарській діяльності

Ознака класифікації	Види витрат
За періодичністю виникнення	Разові, дискретні, поточні
За обсягом	Загальні, приведені
За ступенем однорідності	Прості (одноеlementні), комплексні
За способом впливу на собівартість	Прямі, непрямі
За характером перенесення на собівартість	Постійні (умовно-постійні), змінні
За економічним змістом	Витрати уречевленої праці, витрати живої праці
За видами діяльності	Витрати основної діяльності (операційної), фінансової діяльності, інвестиційної діяльності тощо
За місцем у процесі виробництва	Виробничі, невиробничі
За фазами кругообігу засобів	Постачально-заготівельні, виробничі, збутові
Залежно від діяльності підприємства	Залежні, незалежні
За економічними елементами	Матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати

Джерело: узагальнено авторами на основі [8, с. 511]

Таблиця 2

Вплив факторів на собівартість продукції рослинництва у ПАФ «Петрівка» 2014 р. та 2016 р.

Види продукції	Виробничі витрати 1 га, грн.		Урожайність, ц/га		Собівартість 1 ц, грн.			Зміна (+;-) собівартості 1 ц, грн.		
	2014 р.	2016 р.	2014 р.	2016 р.	2014 р.	умовний	2016 р.	загальна	виробничих витрат 1 га	урожайності
Пшениця озима	6332,7	11510,0	32,3	41,3	196,1	356,3	278,7	82,6	160,3	-77,7
Кукурудза на зерно	8601,2	14868,1	53,7	83,1	160,2	276,9	178,9	18,7	116,7	-98,0
Соняшник	9136,1	17671,1	29,5	34,1	309,7	599,0	518,2	208,5	289,3	-80,8
Соя	7154,1	15581,1	9,9	30,4	722,6	1573,8	512,5	-210,1	851,2	-1061,3
Картопля	126050	201100,0	132,5	77,0	951,3	1517,7	2611,7	1660,4	566,4	1094,0
Овочі відкритого ґрунту	226900	241930,33	555	291,3	408,8	435,9	830,5	421,7	27,1	394,6

критого ґрунту. Так, їх собівартість зросла на 1660,40 грн./ц та 421,70 грн./ц відповідно, в тому числі за рахунок збільшення виробничих витрат на 1 га собівартість картоплі зросла на 566,40 грн./ц, овочів відкритого ґрунту – на 27,10 грн./ц, а за рахунок збільшення урожайності собівартість картоплі збільшилася на 1094,0 грн./ц, овочів відкритого ґрунту – на 394,60 грн./ц. Отже, ефект масштабування виробництва дає змогу знизити витрати на одиницю одержаної продукції.

Різний вплив факторів на виробничу собівартість має бути врахований в управлінні витратами, зокрема у процесі їх оптимізації.

Основними наслідками оптимізації витрат виробництва і реалізації продукції у процесі господарської діяльності можуть бути [1, с. 10]:

- скорочення витрат сировини та матеріалів на одиницю продукції;
- скорочення розміру амортизації на одиницю основних виробничих фондів;
- скорочення витрат на заробітну плату на одиницю продукції;
- скорочення адміністративних витрат;

– ліквідація неефективних витрат та втрат від браку продукції.

Відповідні наслідки можуть бути отримані завдяки покращенню управління витратами у процесі господарської діяльності підприємства шляхом:

1. Модернізації інформаційної бази, що дає змогу оцінити більше альтернатив під час вибору та прийняття господарських рішень.

2. Координації інформаційних потоків, які характеризують стан дотримання планових та нормативних показників і дають можливість вчасно реагувати на небажані тенденції.

3. Чіткого калькулювання витрат за економічними елементами, стадіями та структурами виробництва.

4. Оптимізації витрат на всіх етапах виробничого процесу та в усіх виробничих підрозділах підприємства.

5. Оцінювання можливостей стимулювання збуту і здешевлення товаропросування.

Висновки. Проведений пошук свідчить, що для ефективного ведення господарської діяльності необхідним є створення системи управ-

Рис. 2. Чинники формування виробничих витрат у сільському господарстві [2, с. 52]

ління витратами. Вона відіграє ключову роль як в обґрунтуванні управлінських рішень під впливом зовнішнього середовища, так і в налагодженні ефективного внутрішньогосподарського механізму планування, контролю та аналізу витрат на підприємстві. Управління витратами сприяє збалансуванню виробничо-господарської діяльності підприємства, спрямовує її на досягнення стратегічної мети і виконання поточних завдань підприємства в умовах динамічного та конкурентного ринкового середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адвокатова Н.О. Управління витратами та оптимізація їх структури – напрямок щодо удосконалення господарської діяльності підприємства / Н.О. Адвокатова // Економічні інновації: Зб. наук. пр. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2015. – Вип. 60, т. I. – С. 7-12.
2. Дем'яненко С.І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві: [навч посіб.] / С.І. Дем'яненко – К.: КНЕУ, 1998. – 264 с.
3. Захарченко Л.А. Управління витратами: [навч посіб.] / Захарченко Л.А., Жаданова Ю.О., Яцкевич І.В. – О.: ОНАЗ, 2009. – 216 с.
4. Качмарик Я.Д. Інформаційно-методологічні аспекти формування стратегії управління витратами підприємства / Я.Д. Качмарик // Науковий вісник – 2007 – № 17 – С. 253-257.
5. Корінько М.Д. Концептуальні основи управління витратами суб'єктів господарювання в умовах удосконалення ринкових відносин / М.Д. Корінько, Г.Б. Тітаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С. 126-131.
6. Партин Г.О. Сутність та особливості системно-орієнтованого управління витратами підприємства / Г.О. Партин, А.І. Ясінська // Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент. – 2012. – Вип. 9 (2). – С. 396-407.
7. Партин Г.О. Формування стратегічної моделі управління витратами підприємства / Г.О. Партин // Фінанси України – 2007 – № 17 – С. 238-246.
8. Півнюк О.П. Економічна суть, класифікація витрат виробництва та собівартості продукції в умовах глобалізації економіки України / О.П. Півнюк // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2010. – Вип. 7 (2). – С. 506-515.
9. Ясінська А.І. Управління витратами в системі управління господарською діяльністю підприємства / А.І. Ясінська // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – 2007. – № 576. – С. 344-347.